

TRAGANJE ZA PRINCIPIMA ISLAMSKE EDUKACIJE

Mohammadali BARZANOONI*

Edukacija kao jedna od nepobitnih nužnosti u životu ljudskog roda predstavlja čimbenik koji pomaže čovjeku na njegovom putovanju životnom stazom humanosti, a uzimajući u obzir uzvišene ciljeve koje je religija potcrtala čovjeku, obrazovanje i odgoj će biti temeljni korak na stazi njegova navlastito izabranog upotpunjavanja.

Generalni cilj educiranja u islamu jeste pojava individue i društva po mjeri na temelju kojeg će se realizirati središnji ciljevi. Da bi se dosegli ovi uzvišeni ciljevi potrebno je promotriti principe edukacije, od kojih su neki uopćeni i mogu se uzeti kao temelji kada je o obrazovanju i odgoju riječ. Ovi se temelji izvode na osnovu jedne vrste antropologije svojstvene islamskoj religiji koja pruža objašnjenja u okviru svog domena. Također će se, a na temelju Kur'ana Časnog i predaja, ponuditi njihovo religijsko pojašnjenje.

Ključne riječi: Obrazovanje, odgoj, islam, odgojni ciljevi, odgojni princip, principi primjene edukacije.

* Član naučno-nastavnog vijeća Teheranskog univerziteta i direktor Naučnoistraživačkog instituta „Ibn Sina“ u Sarajevu.

Uvod

Čovjek je stvorenje sa velikim mogućnostima i potencijalima ali i specifičnim kompleksnostima, te se, uprkos izvanjskom jedinstvu, u njegovoj prirodi uočava neki vid mnoštvo. Stvorenje koje, mada ograničeno, ali i u toj posvemašnjoj ograničenosti u njemu pronalazimo neki vid beskonačnosti. Čovjek je još uvijek stvorenje nespoznano sa obiljem potencijala akumuliranih u njegovoj prirodi.

Edukacija predstavlja jednu od nužnih i ozbiljnih potreba ljudske sredine budući da je čovjekova osobenost „usvajanje znanja“ i „odgojna prijemčivost“. Stoga se kod definiranja čovjeka može kazati da je on „stvorenje-primateljka znanja“ i „educirano stvorenje“. Obrazovanje i odgoj za cilj imaju objelodanjivanje i razvoj čovjekovih sposobnosti.

Značenje edukacionih principa

Edukacioni principi predstavljaju bitnu i poticajnu komponentu kada je riječ o obrazovanju i odgoju i imaju ključnu ulogu u utvrđivanju odgojnih ciljeva, metoda i sadržaja, kao i u ukupnom procesu odgoja. Šta su, zapravo, principi obrazovanja i odgoja?

Princip, na lingvističkoj ravni, ima značenja: korijen, osnova, temelj, porijeklo, počelo, izvor, a u latinskom jeziku i značenje: original (Arijanpour Kašani, 1368, 1506: 2), odnosno elementarni dio svake stvari koji je potrebit ostalim dijelovima, dočim je taj elementarni dio dovoljan sam sebi (Nedaji, 1382: 88). I u Kur'anu Časnom princip (*asl*) dolazi u značenju korijen, temelj i osnova (vidjeti: Ibrāhīm: 24, Al-Ĥašr: 5).¹

Termin principi se koristi u različitim značenjima. Nekad se pod tim podrazumijeva zbiljska osnova i temelj stvorenjā. U tom kontekstu egzistiranje svakog stvorenja se hermeneutički može tumačiti kao „korijen i osnova“. Tada se korijen motri u odnosu na ogranak. Ponekad princip dolazi u značenju izvanjske objektivizacije i očitovanja i tada ima značenje konkretnog u odnosu na ap-

straktno. Apstraktan pojam pripada sferi mentalnog, dočim je konkretan pojam izvan mentalne ravni. Princip ponekad može značiti istinu (u odnosu na ono što je lažno) i tada ima značenje autentičnosti u odnosu na falsificirano ili patvoreno (Baqeri, 1370: 68).

Čini se da princip u pedagoškim znanostima ima šira značenja od ovih koja smo naveli. Tačno je da princip na lingvističkoj ravni ima značenje korijena, ali ako ovaj termin motrimo sa aspekta pedagogije suočiti ćemo se sa jednim drugačijim i dubljim značenjem od onog lingvističkog. U perzijskom jeziku riječ „*asl*“ je sinonim engleskoj riječi „*principle*“, a ne riječi „*original*“. Zanimljivo je da i u Arijanpurovom rječniku ova riječ ima značenja: princip, izvor, etički princip, generalno načelo, temeljni elemenat, te oblik množine koji označava temelje i principe (Arijanpour Kašani, 1368, 1722: 2). Prema tome, pod principom se podrazumijeva opće načelo koje se može motriti kao generalno uputstvo i koristiti se kao smjerokaz djelovanja u primjeni odgojnih mjerā (Baqeri, 1370: 68).

Princip u obrazovanju i odgoju je generalno načelo i zakonitost koja predstavlja počelo, osnovu i smjerokaz odgojno-obrazovnog procesa (Nedaji, 1382: 88). Drugim riječima kazano, to je korijen i temelj koji je neizostavan u odgoju i koji kao jedno generalno uputstvo djeluje na cjelokupni odgojni tok i ukoliko ga se zaobiđe doseganje cilja će biti ozbiljno ugroženo (Abedi, 1382: 11). Odgojni princip je, dakle, korijen i temeljna osnova koja nadgleda odgojni proces i vlada njime od njegova početka pa sve do kraja i koji se ni pod kakvim uvjetima i ni pod kakvu cijenu ne smije zanemariti. Drugim riječima, bazni princip je korijen i temelj koji se ni pod koju cijenu ne može zaobići (Ahmadi, 1368: 102). Uistinu postoje zaglavljā, komponente, čimbenici, uočljivosti koje oblikuju sve pore islamskog odgojnog sistema i prisustvo svakog od ovih elemenata je nužno i neizbježno; i ukoliko ih se ne proanalizira, osnove obrazovanja i odgoja će biti narušene. Edukacija je ustrojeni sustav ponašanja i ništa drugo. Kada je o obrazovanju i odgoju riječ treba tragati za principom djelovanja i ponašanja a

¹ Prijevod kur'anskih ajeta preuzet iz: Kur'an s prevodom, preveo Besim Korkut (op.prev.).

edukacija u smislu znanosti podrazumijeva poznavanje principijelnog sustava koji je počelo i ishodište ponašanja nastavnika i učenika i na praktičnoj razini, tj. u procesu podučavanja, usvajanja znanja, upućivanja i odgajanja zahvaća kako nastavnika tako i učenika. Jedan od eksperata u ovoj oblasti je, stoga, i kazao da je edukacija znanost o principima i ništa više (Hošjar, 1335: 9).

Na temelju ovoga, edukacioni principi su za odgajatelje sredstvo posredstvom kojeg mogu na vrijeme i sa jasnom vizijom donositi odluke, te tako svoju odgojnu dužnost obavljati na zadovoljavajući način (Šokuhi, 1372: 84).

Edukacioni principi, sadržaji, teorije i načela su uglavnom uopćeni i trebaju biti smjernica odgajateljima, nastavnicima, direktorima, kulturnim djelatnicima, te roditeljima učenika tokom cjelokupnog odgojnog djelovanja. Ovi principi se temelje na religijskom naučavanju, socio-psihološkim i kulturnim istraživanjima te mišljenjima istaknutih odgajatelja (Šari'atmadari, 1364: 11). Odgojni principi, tj. sveukupna odgojna načela koja proizilaze iz motrenja i uspoređivanja odgojnih temelja i ciljeva (Hošjar, 1327: prvo poglavlje).

Sa religijskog aspekta motreno, pod principima odgoja u islamu podrazumijevaju se temelji i osnove koje u odgoju čovjeka tretira islam a koji trebaju biti baza svim odgojnim djelatnostima (Ahmadi, 1368: 106).

U tom smislu, odgojni principi i temelji u islamu objašnjavaju smjernice odgoja „božanskog“ čovjeka kako čovjekovo obrazovanje i odgoj ne bi bili u proturječnosti sa odgojem ovog prvog. Ukoliko islamsko educiranje ima za cilj razvoj potencijala i vrline, uzdizanje, dosezanje „uzornog života“ i „realiziranje pojedinca i društva po mjeri“ nužno je ispoštovati slijedeće uvjete:

- Odsustvo oponiranja i proturječnosti poslanstva i obrazovno-odgojnih ciljeva u odnosu na humane ciljeve i odredišta religije;

- Odsustvo oponiranja i proturječnosti obrazovno-odgojnih aktivnosti, uloga i funkcija u odnosu na religijsku antropologiju;

- Ustrojstvo obrazovno-odgojnih odnosa i poretka u skladu sa očuvanjem krajnjih ciljeva i zahtjeva religijske antropologije;

- Djelovanje rukovodećih obrazovno-odgojnih institucija na temelju usklađivanja sa humanim i obrazovno-odgojnim ciljevima;

- Upravljanje ljudskim resursima na temelju očuvanja i zaštite, uvažavanja i vladavine religijske antropologije u okvirima poslanstva i obrazovno-odgojnih mogućnosti.

Obrazovno-odgojni principi

Pažljivom analizom uočit ćemo da se obrazovno-odgojni principi klasificiraju u dvije skupine:

- a) Uopćeni odgojni principi
- b) Primjenjivi odgojni principi

Uopćeni obrazovno-odgojni principi

Uopćeni principi islamskoga odgoja, a prema uputstvima odgovornih, dominantni su u jednom općem odgojnom procesu i na temelju njih se utvrđuju ciljevi koji se postavljaju pred obrazovanje i odgoj. Neki autori smatraju da uopćeni principi islamskog odgoja podrazumijevaju: princip vrline, slobodne volje i odgovornosti čovjeka, princip razuma, princip pravde, princip samoupotpunjavanja i princip kapaciteta (Abedi, 1382: 22).

Drugi, pak, smatraju da „čovjekova urođena priroda“ koja kao takva ima tendenciju ka dobru, individualne razlike i različite sposobnosti i mogućnosti u prihvatanju odgoja, „bogobojaznost“ kao najbolji kriterij i „utjecaj i uzajamno djelovanje između društva i jedinke“ predstavljaju dominantne uopćene principe u odgoju (Mazlumi, 1364: 40- 42).

Vodeći računa o ispravnom religijskom gledištu, osim pobrojanih, valjalo bi uzeti u obzir i neke druge principe koji dominiraju u kontinuiranom obrazovno-odgojnom procesu. Neki od njih su:

1. Teocentrizam

Sa religijskog aspekta motreno, čovjek uvijek treba imati osjećaj da se nalazi u Božijem prisustvu. Osjećaj Božijega prisustva i vođenje računa o tome

da Bog sve zna odvrća čovjeka od mnogih koraka koji su u suprotnosti sa odgojnim procesom.

Sa kur'anskog aspekta najvažniji princip je pažljivost spram Boga i strah od Njega. Strah, tj. jedan oblik osviještene bojazni koja je plod duboke spoznaje Boga uzvišenog i percipiranja Njegove veličine i silovitosti i koja u čovjekovoj nutrini izaziva poštovanje koje se ogleda u njegovoj izvanjskoj bogobožnosti. To je onaj strah kojim je Allah obdario mislioce (Fātir: 28) i koji u čovjeku izaziva jedan vid bojazni i nade. Sjećanje na Boga u svim životnim stanjima čovjeka vodi do unutarnje kontrole ili „samokontrole“ i odvrća ga od činjenja nedoličnih djela (Al-Ġumu'a: 10). Sa druge strane, zaborav Boga prouzročuje i samozaborav i vodi ka činjenju ružnih djela (Al-Hašr: 19). Sjećanje na Boga u čovjeku izaziva jedan oblik sazrijevanja i napretka (Kehf: 24), što za rezultat ima ispravna stremljenja, bogougodna djela, kontrolirano i uljepšano čovjekovo ophođenje te ispravljanje svih devijantnosti u čovjekovu stremljenju ka punini.

Zadobijanje Božije bliskosti i približavanje čovjeka ka izvoru savršenstva treba biti glavna osa oko koje se odvijaju sve obrazovno-odgojne aktivnosti. „Teocentrizam“ je glavni uvjet u procesu edukacije. Kur'an nas podsjeća da su čovjekov namaz, život i smrt namijenjeni Bogu i da mu se ne smije pripisivati sudruga (Al-An'ām: 162 i 163); on čovjeka čini suzdržanim da ga materijalno bogatstvo i potomstvo ne odvrate od sjećanja na Boga, kako ne bi bio jedan od onih koji su na gubitku (Al-Munāfiqūn: 9). Kur'an, također, naglašava da odbojnost spram sjećanja na Boga povlači za sobom žestoku kaznu (Al-Ġinn: 17). Sa stajališta Kur'ana Časnog Božiji ljudi su oni koje nikakva trgovina niti kupoprodaja ne može odvratiti od sjećanja na Boga, od namaza i davanja zekata (Al-Nūr: 37). Na mnoge načine i kroz različite primjere se stavlja do znanja da Bog sve vidi (Al-'Alaq: 14). Nijedna čestica ni na Zemlji ni na nebesima nije sakrivena Bogu (Yūnus: 61 i 66). On nije nemaran (Al-Baqara: 74) i o svemu je dobro obaviješten (Al-Baqara: 186). On zna, a vi ne znate (Al-Baqara: 233). On je uistinu obaviješten o svakom poslu (Al-Baqara: 234; Al-Ahžāb: 2).

Ništa na Zemlji i nebesima nije mu skriveno (Al-Imrān: 5). On zna konačne tajne nebesa i Zemlje i nije nemaran spram svoga djelovanja (Hūd: 123). On obuhvata svaku stvar (Fuṣṣilat: 54; Al-Nisā': 126) i to je obuhvata znanjem svojim (Al-Ṭalāq: 12). On je nadziratelj na svakome mjestu (Fuṣṣilat: 53). On je znalac skrivenog i pojavnog svijeta (Al-Tawba: 94 i 105). Ljudi misle da On ne poznaje tajne srca (Al-Zuhruf: 80). Ali On tajne srca zna jer poznaje ono što je skriveno (Al-Tawba: 78). Štaviše, On zna kada list opadne sa drveta (Al-An'ām: 59). On se, čak, upliće između čovjeka i srca njegova (Al-Anfāl: 24). Ono što je u čovjekovu srcu, bilo da on to skriva ili objelodanjuje, On poznaje (Al-Imrān: 29) i o tome će biti pitan (Al-Baqara: 284). On zna krišom upućene poglede i ono što srca skrivaju (Ġāfir: 19). Zna tajne skrivene i one neizrečene (Ṭā-hā: 7). Pa bilo da tajno ili javno govorite On zna šta dubine grudi skrivaju (Al-Mulk: 13). On zna i ono što neprijatelji Poslanikovi skrivaju i što objelodanjuju (Yā-sīn: 76).

Hazreti Ali, veoma biranim izrazima govori o svemu ovome. I on je obaviješten o skrivenim ljudskim tajnama; o njihovim sašaptavanjima; njihovim mislima; njihovim odlukama; o izdajničkim pogledima; o tajnim obitavalištima srcā; o zastorima gajba; o nečujnom slušanju (*Nehdžul-belaga*, Hutba: 163).

Najkraće rečeno, božanski nauk i Njegova bliskost je potporni stub obrazovanja i odgoja. U tom smislu pravac odgoja treba se usmjeravati ka Istinitom Bogu. Allah slavljani, jedino On, je „Gospodar svjetova“ i sva stvorenja, uključujući i čovjeka, pod njegovim su odgojem. Stoga su obrazovanje i odgoj, u biti, božansko djelo i taj proces treba biti prožet duhom „teocentrizma“ i „božanskom obojenošću“.

Simbol bitisanja kao čovjeka jeste usmjeravanje pažnje ka vlastitij vječnosti. Neki mislioci čovjeka smatraju „životinjom“ koja osjeća bol za vječnošću i najuzvišenija stremljenja ljudskog roda imaju za cilj utoliti žeđ za vječnošću (Onamuno, 1370: 34).

2. Promišljanje o Sudnjem danu

Svi mislioci priznaju da žele spoznati zbilju čovjekova egzistiranja. Želja za vječnošću generalna je i sveprisutna potreba čovjeka koja ga „vuče“ ka duhovnosti i traganju za Bogom (Barzanoi, 1381:

85-87). Ova zbilja treba biti stalnim predmetom čovjekove pažnje i upravo akcentiranje na ovome pomaže čovjeku u odgojnome procesu. Kur'an Časni akcentira „promišljanje o Sudnjem danu“ kao o jednoj uzvišenoj zbilji dajući brojna i različita objašnjenja o tome. Tako se, recimo, u Kur'anu kaže da vaše stvaranje nije uzaludno i Njemu ćete se povratiti; ili kao što ste iz ničega stvoreni, tako ćete biti oživljeni (Al-A'rāf: 29). Odabrani Božiji robovi su obdareni pronicavošću i sa čistim srcem sjećaju se Sudnjega dana (Šād: 46). Zaboravljanje na Dan u kojem će se račun polagati i u kome će se susresti sa Allahom vodi ka skretanju sa Allahova puta (Šād: 26). Na koncu, vjeru smatraju igrom i zabavom, a život na Zemlji ih je obmanuo (Al-A'rāf: 51). Bez sumnje, taj dan će doći i on je blizu, ali su ljudi nemarni prema tome (Al-Anbiyā': 1).

U predajama se, također, velika pažnja pridaje ovoj temi. Hazreti Ali je prisjećanje na onaj svijet smatrao lijekom i oporučio da se treba truditi i ulagati duhovna pregnuća za ahiret budući da je tamo trajno i vječno boravište i da je čovjek i stvoren zbog ahireta. Pa sretan li je onaj ko se prisjećao onoga svijeta i ko je radio dobra djela. Prisjećanje na ahiret umanjuje grijehenje, a vođenje računa o popravljanju zarad Sudnjeg dana pokazatelj je istinskog vjernika.

3. Odgoj urođene prirode

Jedan od središnjih sadržaja u islamskoj antropologiji je značenje „urođene prirode – fitreta“, kojom su se na razne načine bavili različiti ogranci humanih znanosti. U pedagoškim znanostima jedan od usmjeravajućih faktora je čovjekovo ponašanje. U etici i filozofiji etike koje imaju čvrste spona sa obrazovanjem i odgojem motri se pitanje: da li čovjekov karakter proistječe iz urođenih faktora ili ne?

Prema islamskoj filozofiji čovjek posjeduje božanski fitret. U vezi s tim može se promotriti nekoliko pitanja. Šta se, zapravo, podrazumijeva pod božanskim fitretom? Da li se pod time podrazumijeva spoznavanje fitretom ili sklonost ka fitretu? Ako se misli na spoznavanje fitretom, da li je to spoznaja o postojanju Boga ili spoznaja o Njegovoj sveprisutnosti? Da li je božanski fitret potencijalno u svakom čovjeku od njegova rođenja ili postoji

na praktičnoj razini? Da li fitret ima mogućnost iščezavanja ili ne?

Ukratko rečeno, u islamskoj filozofiji vjerovanje u Boga smatrali su pitanjem koje je jasno samo po sebi (Misbah Jazdi, 2: 330 -331). Na temelju toga, urođena spoznaja Boga ima značenje da čovjek u svojoj nutрини percipira jedno uopćeno prisustvo, u smislu da je povezan sa bićem koje zadovoljava njegove potrebe, mada, moguće je, ne može iskazati o kakvom se biću radi. Ali, u osnovi čovjekova bića skriva se, premda u maglovitoj formi, osjećaj povezanosti i potrebe. I ukoliko čovjek uroni u dubine vlastitoga bića spoznat će da postoji duboka veza između njega i Njegova Stvoritelja. Sklonost ka Njegovome Biću, također, skriva se u čovjeku. U svakodnevnim trenucima u kojima je čovjek obuzet ovosvjetovnim problemima on ne obraća pažnju na ovu vezu njegova srca i nutrine. Ali kada se otrgne i odvoji od svega, a posebno u trenucima „nedaće“ usmjeri se na ovu srčanu sponu i iskreno Njega zaziva. O tome Kur'an veli: „Od Allaha je svaka blagodat koju uživate, a čim vas nevolja kakva zadesi, opet od Njega glasno pomoć tražite“ (Al-Naḥl: 53). Kur'an, također, ukazuje na ljude koji kada su im uskraćena materijalna dobra zazivaju Allaha, a kada im On otkloni problem onda druge Njemu ravnim smatraju (Al-'Ankabūt: 65). I upravo nevolje kojim je čovjek izložen oživljavaju njegov duh u potrazi za Bogom i on sa pročišćenijim srcem iskazuje svoje potrebe Bogu.

Čovjekov fitret ima slijedeće karakteristike:

1. Uopćenost: Fitret se u jednom općem smislu odnosi na sve ljude i nije namijenjen nekoj zasebnoj individui, niti staležu ili rasi nego obuhvata sve ljude (Al-Rūm: 30).

2. Ne-stečenost: Fitret je djelo Allahovo i nije nešto što ljudi mogu steći. To je Božije urođeno davanje, a nije nešto što se može steći i zadobiti.

3. Stalnost: Ono što je u sferi fitreta ne podliježe promjenama i odlikuje se stalnošću. Fitret je nepromjenljiv, štavije ne iščezava, kao što se kaže u Kur'anu: „Ne treba da se mijenja Allahova vjera, jer to je prava vjera“ (Al-Rūm: 30).

U religijskim izvorima fitret se spominje u dva konteksta:

a) Spoznavanje fitretom: odnosi se na spoznaje i percipiranja koji se dovode u vezu sa fitretom. Tako, recimo, čovjekova uprisutnjena i neizravna spoznaja o Bogu počiva na fitretu i svi ljudi su obdareni različitim razinama te spoznaje (Al-Rūm: 30). Štaviše, u čovjekovu dušu je položena sposobnost uopćenog raspoznavanja dobra od zla: „i duše i Onoga koji je stvorio pa joj put dobra i put zla shvatljivim učini“ (Al-Šams: 7-8).

b) Sklonost ka fitretu: odnosi se na sklonosti, privlačenje, tendencije koje su izvorište specifičnog ponašanja čovjeka; duboko čovjekovo stremljenje i njegova urođena tendencija ka Bogu koja je uvjetovana posebnom duhovnom konstrukcijom čovjeka.

Uzvišena tendencija položena u čovjeku jeste njegova potreba za obožavanjem koja ga povezuje sa zbiljom i on želi da se toj zbilji približi i da je veliča i slavi. Ova sklonost ni u kojem slučaju nije apsolutna nepoznanica već je tendencija i sklonost ka nekome o kome, uopćeno, imamo uprisutnjenu i izravnu spoznaju osvjedočenjem. S druge strane, uprisutnjena spoznaja o Bogu potiče u čovjeku potrebu za obožavanjem.

30. ajet sure Al-Rūm „vjeru, djelo Allahovo“ smatra fitretom koja, uz to, ne podliježe promjenama. U komentaru ovoga ajeta imam Sadik, neka je mir na njega, kaže: „On im je svima učinio tevhiđ prirođenim“ (Kolejni, 12: 2). Na temelju ovoga ajeta Bog je sve stvorio prema fitretu tevhiđa. Hazreti Ali smatra da čovjekov fitret nužno iziskuje spoznaju jednoće Boga i kaže: „Riječ iskrenost (*exlās*), to je fitret“ (*Nehdžul-belaga*, Hutba: 110). Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao da se svako novorođenče rađa sa fitretom (Kolejni: 13: 2). Imam Bakir, neka je mir na njega, u tumačenju ove predaje kaže: „To znači spoznaju da je Allah, silni i veličanstveni, njegov Stvoritelj“.

Važno je napomenuti da ovaj božanski fitret može biti zaboravljen od strane čovjeka, ali nikada ne može nestati. U onoj mjeri u kojoj čovjek ulaže trud u razvijanju i objelodanjivanju ovoga fitreta,

utoliko je više „zbiljski“ čovjek. Zalog čovjekove sreće ili patnje je u objelodanjivanju ovog fitreta ili u njegovoj zakrivenosti i zaboravu o vlastitoj prirođenoj zbilji. U suri Al-Šams se pojašnjava da je pročišćenje čovjekove duše uzrok čovjekova spasa, a njezina zaprljanost uzrok njegova stradanja (Al-Šams: 9-10).

Veoma je bitno zapitati se čime su uvjetovane razlike u ljudima? Šta je uloga fitreta, zajedničke čovjekove sudbine, društvenih i faktora okruženja, te obrazovanja i odgoja?

Pod ličnošću se podrazumijeva grupa unikatnih i relativno stabilnih emotivno-idejnih obrazaca te oblika ponašanja koje ispoljavaju ljudi (Gafarijan, 77: 1379). Treba istaći da je ličnost svake individue uvjetovana mnogobrojnim faktorima. Bez pretenzija da prosuđujemo o tome koliki je utjecaj svakoga od tih faktora ponaosob, smatramo da se, ipak, niti jedan od njih ne smije zanemariti.

- a) Nasljedno-genetske razlike koje dijete nasljeđuje od roditelja;
- b) Obrazovno-odgojni faktori u jednom općem smislu koji uključuju roditelje i odgajatelje;
- c) Društveno okruženje i društvo u kojem čovjek živi;
- d) Uspjesi i neuspjesi i ugao iz kojeg se motri na njih;
- e) Geografsko-geološki faktori koji stvaraju razliku u nekim vrstama obrazovanja;
- f) Individualna sposobnost slobode izbora;
- g) Step en lične informiranosti i iskustva;
- h) Princip božanskog i etičkog fitreta u čovjeku;
- i) Sudbinsko duhovno zajedništvo ljudi.

Svi pobrojani faktori imaju zaseban udio u oblikovanju ličnosti svakog pojedinca i u njegovom kodeksu ponašanja. Kur'an o tome kaže: „Svako postupa po svom nahodanju“ (Al-Isrā': 84).

S perzijskog prevela:
Mubina Moker

LITERATURA

1. Āriyānpour Kašānī, ‘Abbās (۱۳۶۸), „Farhang-e dānešgāhī englīsī – fārsī“, uz suradnju: Menočehr Āriyānpour, Tehrān: *Amīr Kabīr*
2. ‘Askarī, Sezzed Mortazā, “Estelāhāt-e eslāmī”, Tehrān: *Entešārāt-e mağma’-e ‘elmī eslāmī*
3. Amīnī, Ebrāhīm (1372), „Eslām wa ta’līmotarbiyat“, Tehrān: *Entešārāt-e anğoman-e ouliyā wa morabbiyān*
4. Borūmand, Seyyed Mahdī (1380), “Šīwehāy-e ta’līm dar Qor’ān wa sonnat”, Rašt: *Entešārāt-e Ketāb-e mobīn*
5. Hāyerī Šīrāzī, Mohyid-dīn (1360), „Tarbiyat-e eslāmī“, *Entešārāt-e daftar-e tahkīm-e wahdat*
6. Hošyār, Mohammad Bāqer (1335), „Osūl-e āmūzešoparwareš“, Tehrān: *Entešārāt-e Dānešgāh-e Tehrān*
7. Kur’an s prevodom (1412 h.), preveo: Besim Korkut, Medina: Kompleks Hadimu-l-Haremejni-š-Šerifejni-l-Melik Fahd za štampanje Mushafi Šerifa
8. Al-Koleynī, Mohammad ebn Ya’qūb (1388) “Al-Osūl min-al Kāfī”, Tehrān: *Dār al-ketāb al-eslāmiyye*
9. Xomeīnī, Rūhollāh, “Sahīfe-ye Emām”, svezak 19, Tehrān: *Wezāret-e farhang wa eršād-e eslāmī*
10. “Nahğol-balāğe”
11. Sadīq, ‘Isā (1347), “Tārīx-e farhang-e Orūpā”, Mašhad: *Našr-e mo’llef*
12. Šarī‘atmadārī, ‘Alī (۱۳۶۴), “Osūl wa falsaf-e ta’līmotarbiyat”, Tehrān: *Amīr Kabīr*
13. Šo‘ārī, Nežād, ‘Alī Akbar (۱۳۶۸), “Mabāniy-e rawānšenāxtī-ye tarbiyat”, Tehrān: *Mo’assese-ye motāle‘āt wa tahqīqāt-e farhangī*
14. Tabātabāyī, Mohammad Hossein (1417), “Almīzān fī tafsiṛ al-Qor’ān”, Beyrūt: *Mo’assese al-a’lamī lilmātū‘āt*

Summary الموجز

SEARCHING FOR THE PRINCIPLES
OF ISLAMIC EDUCATION
MOHAMMADALI BARZANOONI

البحث عن مبادئ التعليم الإسلامي

محمد علي برزقوني

Education as one of essential necessities in human life represents the very element that helps man on his path, regarding those higher goals that religion has set in front of him, education and upbringing are that fundamental first step on this path of self-accomplishment.

The general aim of education in Islam is upbringing an individual as well as a society that would be the bases for the realisation of its central goals. To achieve these goals it is necessary to observe the principles of education. Some of these principles are very general and can be used as bases in education and upbringing. These bases are derived from an anthropology contained within the Islamic religion. This anthropology offers some solutions within its own domain. But, of course, the elaboration of the religious aspect of such solutions is given on the bases of the text of the holy Qur’an and the Sunnah.

Key words: education, upbringing, Islam, educational goals, principles of upbringing, principles of the applied education.

إن التعليم ضرورة من أهم الضروريات في حياة البشر. وهو يمثل عاملاً يساعد الإنسان في مسيرته على دروب حياته الإنسانية. وإذا أخذت بعين الاعتبار الأهداف السامية التي حددها الدين للإنسان. فإن التعليم والتربية سيكونان الخطوة الأساسية على طريق الكمال الذي اختاره بنفسه. إن الهدف العام للتعليم في الإسلام هو تكوين الفرد والمجتمع حسب المقاس المناسب. ليكون الأساس الذي ستتحقق عليه الأهداف المركزية. ولكي يتم التوصل إلى هذه الأهداف السامية. لا بد من النظر في مبادئ التعليم. ومن هذه المبادئ ما هو عام يمكن اتخاذه أساساً عند الحديث عن التعليم والتربية. وتستنتج هذه المبادئ بناءً على نوع من أنواع الأنثروبولوجيا المعتمدة في الدين الإسلامي والتي تقدم توضيحاً ضمن الإطار الخاص بها. والتي ستقدم أيضاً الشرح الديني لها. بالاستناد إلى القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة.

الكلمات الرئيسية: التعليم، التربية، الإسلام، الأهداف التربوية، المبادئ التربوية، مبادئ تطبيق التعليم.